

Ordning i naturens kaos

Berättelse

En barndom bland blommor

Carl von Linné föddes den 13 maj 1707 i Råshult i Småland. Hans far var präst men också en hängiven amatörbotaniker, och i prästgårdens trädgård fick den unge Carl tidigt lära sig växternas namn. Att han senare skulle ägna hela sitt liv åt naturen var kanske ingen tillfällighet, även om hans lärare i skolan knappast trodde att det skulle bli något av pojken. Han brydde sig nämligen mer om blommorna på ängen än om läxorna i latin och teologi.

Vägen till vetenskapen

Linné studerade medicin i Lund och därefter i Uppsala. På den tiden var medicin och botanik tätt sammanflätade, eftersom nästan alla läkemedel utvanns ur växter. För att utöka sina kunskaper genomförde han 1732 en strapatsrik resa till Lappland, där han under flera månader undersökte både växtlivet och samernas kultur. Mellan 1735 och 1738 vistades han i Nederländerna, och det var där han gav ut den första upplagan av sitt mest berömda verk, *Systema Naturae*.

Ett språk för hela världen

Linnés stora insats handlade om något som vid första anblicken kan verka enkelt, men som i själva verket var avgörande: hur man namnger naturens arter. Problemet var att samma växt kunde ha helt olika namn i olika länder, vilket gjorde det nästan omöjligt för forskare att veta om de talade om samma sak. Linnés lösning var att ge varje art två latinska namn, ett för släktet och ett för arten – ett system som kallas binär nomenklatur. Människan fick namnet *Homo sapiens*. Tack vare denna metod fick vetenskapen ett gemensamt språk, följaktligen kunde kunskap spridas mycket lättare över gränserna. Genombrottet kom med boken *Species Plantarum* år 1753.

Läraren och lärjungarna

År 1741 blev Linné professor vid Uppsala universitet, och hans föreläsningar lockade studenter från hela Europa. Han var en karismatisk lärare som väckte sina elevers nyfikenhet. De allra skickligaste skickade han ut på långa expeditioner runt jorden för att samla in nya arter. Dessa unga män kallade han sina "lärjungar", men priset var ofta högt: flera av dem dog under resorna, vilket innebar att Linnés vetenskapliga framgångar delvis byggde på andras uppoffringar.

Eftermäle

Privat gifte sig Linné med Sara Lisa Moraea 1739, och paret fick sju barn. Han tillbringade sina sista år på gården Hammarby utanför Uppsala. År 1757 adlades han av kungen och bytte då namn från Carl Linnaeus till Carl von Linné. När han dog den 10 januari 1778 var han känd i hela den lärda världen.

Linné delade in och namngav naturen med en självsäkerhet som ibland har kritiserats, å ena sidan för att vara förenklad, å andra sidan färgad av sin tids fördomar. Trots detta står en sak klar: det

system han skapade gav mänskligheten ett verktyg för att förstå det levande, och i grunden använder vi det fortfarande. Få svenskar har satt så djupa spår i vetenskapens historia.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
hängiven	mycket intresserad och engagerad
amatörbotaniker	person som studerar växter på fritiden, utan utbildning
teologi	läran om religion och Gud
sammanflätade	nära kopplade till varandra
strapatsrik	jobbig och full av besvär
upplaga	en utgåva av en bok
binär nomenklatur	systemet att ge varje art två namn
genombrott	ett stort och viktigt framsteg
karismatisk	som har en utstrålning som drar till sig människor
expedition	en lång resa med ett bestämt syfte
uppoffring	när man ger upp något viktigt för en annan sak
adlades	gjordes till adelsman av kungen
eftermäle	det som man minns en person för efter döden

Läsförståelsefrågor

1. Vad antyder texten om Linnés tid i skolan?
 1. Han var den bästa eleven i klassen
 2. Hans lärare trodde inte att han skulle lyckas
 3. Han ville bli präst som sin far
2. Varför var medicin och botanik tätt sammanflätade på Linnés tid?
 1. Läkare och botaniker bodde tillsammans
 2. Nästan alla läkemedel kom från växter
 3. Det fanns inga riktiga läkare
3. Vad var det grundläggande problemet som Linné löste?
 1. Att det fanns för få växter att studera
 2. Att samma växt hade olika namn i olika länder
 3. Att latin var ett svårt språk
4. Vad innebär binär nomenklatur?
 1. Att varje art får två latinska namn
 2. Att varje art får ett nummer
 3. Att varje art får ett namn på svenska
5. Vilken bok markerade genombrottet för Linnés namnsystem?
 1. Systema Naturae
 2. Species Plantarum
 3. Flora Lapponica
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Linné gjorde en resa till Lappland år 1732.
 2. Alla Linnés lärjungar kom hem välbehållna.
 3. Linné talade flytande franska.
 4. Linné adlades och bytte namn samma år som han fyllde 50.
7. Texten säger att Linnés framgångar “delvis byggde på andras uppoffringar”. Förklara med egna ord vad som menas.
8. Varför kan man säga att Linné gav vetenskapen “ett gemensamt språk”?
9. I sista stycket nämns att Linné har kritiserats. Vad kan man förstå om hur författaren ser på honom, trots kritiken?
 1. Författaren tycker att Linné var oviktig
 2. Författaren menar att Linné gjorde fel i allt

3. Författaren ser honom som mycket betydelsefull trots bristerna
10. Vad menas med uttrycket “satt djupa spår i vetenskapens historia”?
11. Varför skickade Linné ut sina bästa elever på resor?
12. Skriv med egna ord: hur förändrade Linnés idé om namngivning forskarnas arbete i hela världen?

Diskussionsfrågor

- Linné ville skapa ordning i naturens “kaos”. Varför tror du att människor vill ordna och kategorisera världen omkring sig?
- Texten nämner att Linné kritiserats, bland annat för sin tids fördomar. Hur ska vi se på historiska personer som gjort stora insatser men också haft åsikter vi i dag tar avstånd från?
- Linnés lärjungar tog stora risker i vetenskapens namn. Vilka risker tycker du är värda att ta för ny kunskap?
- **Skriv (6 meningar):** Beskriv en uppfinning eller en idé som du tycker har förändrat världen. Förklara vad den gjorde och varför den var viktig.